

Simpozij Instituta za društvena istraživanja u Zagrebu „Otpor(nost) društva: lekcije iz hrvatskog konteksta za vrijeme pandemije”

Leo Smojver

leo.smojve8@gmail.com

Preddiplomski studij
sociologije i povijesti

Filozofski fakultet

Sveučilište u Zagrebu

Ivana Lučića 3

10 000 Zagreb, Hrvatska

Simpozij „Otpor(nost) društva: lekcije iz hrvatskog konteksta za vrijeme pandemije” održan je u organizaciji Instituta za društvena istraživanja u Zagrebu u utorak, 14. prosinca 2021. Glavna tema simpozija bila je predstavljanje rezultata istraživanja provedenih tijekom 2020. godine vezanih uz hrvatsko društvo tijekom pandemije virusa COVID-19. Istraživanja koja su prikazana provedena su u nizu od petnaest projekata od kojih je pet iz područja društveno-humanističkih znanosti predstavljeno na simpoziju. Simpozij je sastavljen od tri velike cjeline: „Društvene reakcije i P(I)andemija“ gdje se iznose reakcije hrvatskog društva na samu pandemiju, njezine posljedice, donesene mjere i planovi kako bi se ta pandemija suzbila; „Transformacija i (Ne)Sigurnost rada“ koja se temelji na novim načinima rada tijekom pandemije, te „Jesmo li dobro? Osobna dobrobit i prilagodba krizi“, što je skupna rasprava čija je glavna tema prilagodba pojedinaca na krizu uzrokovanu pandemijom.

Vladi Republike Hrvatske, Predsjednik Republike te Ministarstvo znanosti i obrazovanja javno su i politički podržali Simpozij, a o financijskoj potpori i samom održavanju pobrinula se Zaklada za znanost. Uvodnu riječ imao je dr. sc. Boris Jokić predstavivši teme koje će biti izlagane na simpoziju te je iznio plan rada. Nakon njegova uvoda, kratki govor održao je Ivica Šušak, državni tajnik Ministarstva znanosti i obrazovanja, te izv. prof. dr. sc. Irena Martinović Klarić. Oboje su pohvalili rad IDIZ-a te pružili podršku daljnjem djelovanju na području društvenih istraživanja. Ministar I. Šušak govorio je i o novom programu Vlade RH o povećanju ulaganja u obrazovanje, posebice tijekom razdoblja pandemije, s ciljem prepoznavanja važnosti sustava i otpornosti hrvatskog društva na krizu prouzročenu pandemijom.

Ovaj će izvještaj predstaviti rezultate dobivene velikim interdisciplinarnim projektima i istraživanjima provedenim s ciljem boljeg shvaćanja prve pandemije svjetskog razmjera u posljednjih nekoliko stoljeća, te koliko ti navedeni rezultati mogu doprinijeti njezinom suzbijanju i daljnjem povratku u stanje prije pandemije. Izvještaj je napisan poslije simpozija uz audiovizualni zapis koji je u cijelosti dostupan na profilu Instituta za društvena istraživanja u Zagrebu na digitalnoj platformi za reprodukciju Youtube.

„Mediji u limbu – javna komunikacija kao čimbenik društvene (ne) otpornosti“, dr. sc. Paško Bilić

Naslov prvog izlaganja glasi: „Mediji u limbu – javna komunikacija kao čimbenik društvene (ne)otpornosti“. Dr. sc. Paško Bilić iznio je temu medijske pokrivenosti i često spominjane teme u vrijeme pandemije koronavirusa u hrvatskom društvu, kao što su politika, znanost, društvo, ekonomija i statistički podaci vezani uz pandemiju. Glavni je cilj projekta bio istražiti kako javnost komunicira o rizicima, opasnostima i ranjivosti u medijima i na internetskim portalima. Izlagač je naglasio kako, u trenutku održavanja simpozija, rezultati istraživanja nisu potpuni jer zbog velikog opsega uzorka projekt nije dovršen. Međutim,

predstavljani su procesi i uvodni rezultati istraživanja koji slijede u nastavku.

Cijelo je istraživanje podijeljeno na četiri vala koja su određena brojem zaraženih osoba tijekom dvije godine pandemijske krize. U prvom valu od 29. veljače do 30. rujna 2020. prevladavaju politička pitanja i političke teme vezane uz *lockdown* i uvođenje mjera. Val je opisan homogenošću medijskih portala i sličnim upotrebama termina pri opisi- vanju situacija koje su većinom vezane uz stožer civilne zaštite te regionalne pojmove o ograničenosti kretanja. Drugi je val od 1. listopada 2020. do 28. veljače 2021. obilježen znanstvenim temama vezanim uz nastanak cjepiva i uvođenje istog. U drugome su valu mediji manje homogeni, a termini se počinju različito upotrebljavati. U trećem valu od 1. ožujka do 31. srpnja 2021. očita je prevlast znanstvenih i političkih pitanja te termina i imena vezanih uz te dvije sfere, dok su društvo i ekonomija na zadnjem mjestu. Glavni su termini politički pojmovi vezani uz Vladu i Stožer civilne zaštite te pojmovi poput cijeplje- nja. Četvrti val u trajanju od 1.8.2021. do danas na prvo mjesto postavlja politiku i znanost, posebice pitanje o cjepivu, dok ekonomiju i društvo zapostavlja, a također se ponovno pojavljuje i pitanje o mjerama.

Glavno istraživačko pitanje glasilo je: „Postoji li primarni krivac za nedostatak ka- paciteta društvene otpornosti, barem u aspektu javne komunikacije?“ Dr. Bilić tvrdi kako mediji nisu primarni krivac za trenutnu situaciju nedostatka transformativnog kapaciteta unutar društva. Također, postavljeno je pitanje kako su mediji poboljšavali medijsku pismenost i pripremali društvo na reforme i promjene zdravstvenog sustava. Ponovno, dr. Bilić komentira kako nije moguće potpuno nadgledati medijsku situaciju, te da se stavovi znanstvenog savjeta ili političkog vrha u Republici Hrvatskoj ne mogu kontrolirati. Međutim, pozitivan komentar je odgovor na pitanje o nametanju određenih tema kao relevantnih unatoč državnim institucijama, jer se na taj način traže transfor- mativni kapaciteti potrebni za upravljanje krizom uzrokovanom koronavirusom. Potrebno je obratiti više pažnje na društveno-humanističke teme upravo zato što su one glavne teme znanstvenog karaktera, ali i na citiranje znanstvenika što se pokazalo kao najveći problem javne komunikacije tijekom četvrtog vala pandemije.

“Cijepi si mamu, mene nećeš“ - dr. sc. Dragan Bagić i dr. sc. Adrijana Šuljok

Izlaganje “Cijepi si mamu, mene nećeš“ opisuje mobilizacijski potencijal različitih društvenih skupina koje su iznijeli dr. sc. Dragan Bagić i dr. sc. Adrijana Šuljok, a temelji se na razmišljanjima stanovništva o različitim stavovima o cijepljenju među pojedinim društvenim skupinama. Ovo istraživanje započelo je u sklopu projekta Hrvatskog zavoda za znanost, naslova „Otpornost hrvatskog društva uslijed COVID-19 pandemije – SOCRES“ koji je vodio dr. sc. Branko Ančić, a čiji je glavni cilj bio istražiti predodžbe i stavove vezane uz pandemiju bolesti COVID-19. Područje kojim se istraživanje bavilo društvene su reakcije otpora i kritike upućene donesenim epidemiološkim mjerama te nadolazećem cijepljenju.

Isto tako, od velike je važnosti prema određenim sociodemografskim značajkama odrediti tko su oni koji iskazuju otpor i prema čemu ga točno iskazuju. Jesu li to epidemiološke mjere ili cijepljenje? Rezultati su pokazali kako odnos pojedinca i pandemije proizlazi iz njegove dobi, a djelomično i spola, gdje su žene mlađe dobi sklonije odbijanju cjepiva. Nadalje, mjera se više pridržavaju stanovnici manje naseljenih područja, a ključan je čimbenik povjerenje pojedinca u rad institucija, njihove odluke i savjete. Postoje dvije glavne percepcije pandemije koje se odražavaju na ponašanje pojedinca: oni koji smatraju da je pandemija veoma rizična za cijelo društvo, pridržavaju se mjera i prihvaćaju cjepivo, te oni koji se mjera ne pridržavaju, nemaju povjerenje u prijedloge medicinskog vrha i odbijaju cjepivo.

Jedan od mnogih iznesenih problema je da prolaskom vremena dolazi do sve veće polarizacije stavova pojedinaca. U početku pandemije društvena je solidarnost bila vrlo izražena, no ispostavila se kratkotrajnom. Međutim, važnost pandemijske situacije vidljiva je u stvaranju novih ili preoblikovanju već postojećih identiteta pojedinca na koje utječe život za doba pandemije i uvjeti u kojima se pojedinac tada nalazi. Ako je ta osoba percepciju o pandemiji stvorila po svojim određenim stajalištima i uvjerenjima, odbijajući pritom savjete vlasti bez poznavanja ozbiljnosti situacije ili posjedovanja profesionalne pozadine potrebne za tumačenje situacije, ona će se tako i ponašati. S druge strane, oni koji su imali bliža iskustva s posljedicama koronavirusa te dio populacije koji je skloniji slušanju savjeta državnog vrha ili su, jednostavno rečeno, dio profesionalnog sektora zaduženog za suzbijanje pandemije, prije će prilagoditi svoj identitet tako da zaštite cijelu zajednicu, umjesto da se pridržavaju isključivo vlastitih uvjerenja. Nakon toga slijedi pitanje o tome hoće li se i politički položaj pojedinca temeljiti na tome vjeruje li se više znanstvenim otkrićima, ili pak svojim osobnim stavovima.

Nakon ovih izlaganja slijedila je rasprava i niz pitanja i odgovora što je trajalo oko pola sata i u tom su vremenu izlagači pobliže objasnili svoja istraživanja te raspravljali o daljnjoj koristi i važnosti društvenih istraživanja tijekom pandemije. Istraživanje društva u kriznim situacijama pruža mogućnost shvaćanja i identifikacije ključnih problema koji dovode do pojačanja krize ili njenog nastavka. Ako možemo uočiti i identificirati ključne čimbenike koji potpomažu krizi, možemo jasnije reagirati, djelovati u društvu i na društvo, te bolje voditi situaciju budućih, nadolazećih kriza. Tijekom odmora koji je slijedio nakon rasprave, prikazane su mnoge fotografije grafita i plakata protupandemijske i protumjerske poruke, kao i rezultati određenih, dotad neizlaganih istraživanja. Poslije toga slijedio je drugi niz izlaganja koji se temeljio na novim načinima rada i prilagodbi na uvjete za doba pandemije na radnim mjestima.

„Rad i život nastavnika za vrijeme pandemije“, dr.sc. Iris Marušić

Peto izlaganje u nizu održala je dr. sc. Iris Marušić u suradnji s dr. sc. Josipom Šabićem i dr. sc. Jelenom Matić Bojić, a njihova je glavna tema bila rad i prilagodba obrazovnog sustava i njegovog osoblja tijekom pandemije. Postavljeno je pitanje o kvaliteti privatnog i profesionalnog života učitelja i nastavnika u osnovnim i srednjim školama s naglaskom na izazovima poučavanja, fizičkom radu i psihičkom stanju. Glavni cilj tog izlaganja je prikazati učinke i posljedice pandemije na hrvatsko društvo te zaključke koji se mogu upotrijebiti kao smjernice za budućnost. Na nacionalnom reprezentativnom uzorku proveden je upitnik u svibnju 2021. godine, kojim su ispitana četiri izazova poučavanja u okolnostima pandemije koja je postavio Hargreaves u 2021. Naime, zamolilo je nastavnike da na skali od 1 do 4 ili od 1 do 5 odgovore koliko ih opterećuje ili koliko su zadovoljni spomenutim izazovima. Istraživanje je pokazalo da su učitelji i nastavnici bili otporniji posljedicama koje su im uzrokovale promjene radnih navika u odnosu na druga zanimanja. Također, glavni je izvor stresa koji utječe na njihov rad bila odgovornost za uspjeh učenika, a narušavanje ravnoteže profesionalnih i privatnih obaveza obostrano je, pri čemu niti jedna strana ne prevladava. Iznenadujući rezultat bio je povećanje entuzijazma za poučavanje te povećanje podrške suradnika na radnom mjestu. Na tom je pitanju čak trećina ispitanika odgovorila kako je pandemija pozitivno utjecala na njihovo suradničko iskustvo i utjecala na povećanje želje za obavljanjem posla. Istraživanje prikazuje objektivno stanje nastavničkog zanimanja u RH te isto tako predlaže načine poboljšanja psihičkog i fizičkog zdravlja učitelja i nastavnika tijekom pandemije, ali i poboljšanja nastavničkih sadržaja kako bi se olakšao sam proces učenja.

Nakon izlaganja ponovno su slijedila pitanja iz publike gdje su odgovorene sve nejasnoće te su određeni dijelovi istraživanja pojašnjeni ili je njihova tematika proširena.

„Jesmo li dobro? Osobna dobrobit i prilagodba krizi“, moderator dr.sc. Branko Ančić

Kad je završilo odgovaranje na pitanja vezana uz prethodno izlaganje, uslijedila je kratka pauza nakon koje je započeta rasprava u kojoj su sudjelovale dr. sc. Marina Ajduković, Marija Brajdić Vuković, dr. sc. Dinka Čorkalo-Biruški, dr. sc. Nataša Jokić-Begić, Zrinka Ristić Dedić i dr. sc. Dalida Rittossa. Glavna tema ove rasprave bila je prilagodba pandemiji, život tijekom same pandemije, kako se nositi s njezinim posljedicama te s posljedicama potresa koji je pogodio Zagreb. Jedno je od pitanja bilo kako pronaći osobnu dobrobit u kriznim situacijama i iskoristiti najviše što možemo kako bismo preživjeli neki period. Svaka od sudionica dala je odgovor na primjeru svog života i temelju svojih istraživanja koje spominju kakvo je bilo njihovo osobno emocionalno stanje tijekom perioda pandemije. Također, govori se o tome kako se mora pridodati posebna pažnja određenim ranjivim skupinama te da postoje velike grupe onih nepovlaštenih koje Vlada ignorira, a

treba ih osvijestiti i dati im glas kako bismo shvatili stvarno stanje. Na kraju se u raspravu uključio i Boris Jokić koji je komentirao rezultate istraživanja psihosocijalnog stanja mladih i prikazivanje tih rezultata Vladi i institucijama. Tvrdi se kako je reakcija vlasti na te iste rezultate bila potpuna nevjerica i nijekanje da je to uistinu tako, a problem kod tih stavova je što tzv. trend negiranja kasnije nastavljaju i mladi. Vrlo je važan položaj politike i državnog vrha u vođenju i upravljanju krizom te poticanju i pomaganju pri izlasku iz nje, jer ako je stav državne vlasti negativan, stav pojedinca prema određenoj situaciji također će biti negativan.

Cijeli ovaj simpozij od velike je važnosti jer predočava sliku društva tijekom pandemije te brzinu i mogućnost preobrazbe društva koja se dogodila u veoma kratkom vremenu. Zbog interdisciplinarnosti čitavog projekta i pojedinih istraživanja, može se zaključiti kako je potrebno daljnje surađivanje raznih znanstvenih područja koja se naizgled bave istom temom, no iznose različite rezultate. Svi su ti rezultati važni za stvaranje cjelovite slike društva te daju naputke u kojim smjerovima djelovati te što treba promijeniti, a što poboljšati. Točno ti naputci igraju ključnu ulogu u daljnjem shvaćanju, razvoju i obnovi pojedinaca i društva u cijelosti, posebice u kritičnim i iznenadnim situacijama poput pandemije koronavirusa i posljedica koje je pandemija prouzrokovala na svim područjima ljudskog i društvenog djelovanja.

Literatura

Institut za društvena istraživanja u Zagrebu. „Otpor(nost) društva: lekcije iz hrvatskog konteksta za vrijeme pandemije“. Youtube. Preuzeto 28.2.2022. <https://www.youtube.com/watch?v=KBXnTbDw-EE>